Les 76 – Antwoorden

Opdracht 1: Vervoeg het werkwoord Bezoeken, בִּקֵּר of בִּיקֵּר {biqqer} [pi'el].

Persoon	*Tegenwoordige tijd*		*Verleden tijd*		*Toekomende tijd*		*Persoon*
Ik (m)	מְבַקֵּר	me·vaqqer	בִּיקַּרְתִּי	biqqarti	אֲבַקֵּר	a·vaqqer	אֲנִי
Ik (v)	מְבַקֶּרֶת	me·vaqqèrèt	בִּיקַּרְתִּי	biqqarti	אֲבַקֵּר	a·vaqqer	אֲנִי
Jij (m)	מְבַקֵּר	me·vaqqer	בִּיקַּרְתָּ	biqqartá	תְּבַקֵּר	te·vaqqer	אַתָּה
Jij (v)	מְבַקֶּרֶת	me·vaqqèrèt	בִּיקַּרְתְּ	biqqart	תְּבַקְּרִי	te·vaqri	אַתְּ
Hij	מְבַקֵּר	me·vaqqer	בִּיקֵּר	biqqer	יְבַקֵּר	ye·vaqqer	הוּא
Zij	מְבַקֶּרֶת	me·vaqqèrèt	בִּיקְּרָה	biqráh	תְּבַקֵּר	te·vaqqer	הִיא
Wij (m)	מְבַקְּרִים	me·vaqrim	בִּיקַּרְנוּ	biqqarnoe	נְבַקֵּר	ne·vaqqer	אֲנַחְנוּ
Wij (v)	מְבַקְּרוֹת	me·vaqrot	בִּיקַּרְנוּ	biqqarnoe	נְבַקֵּר	ne·vaqqer	אֲנַחְנוּ
Jullie (m)	מְבַקְּרִים	me·vaqrim	בִּקַּרְתֶּם	biqqartèm	תְּבַקְּרוּ	te·vaqroe	אַתֶּם
Jullie (v)	מְבַקְּרוֹת	me·vaqrot	בִּקַּרְתֶּן	biqqartèn	תְּבַקְּרוּ	te·vaqroe	אַתֶּן
Zij (m)	מְבַקְּרִים	me·vaqrim	בִּיקְּרוּ	biqroe	יְבַקְּרוּ	ye·vaqroe	הֵם
Zij (v)	מְבַקְּרוֹת	me·vaqrot	בִּיקְּרוּ	biqroe	יְבַקְּרוּ	ye·vaqroe	הֵן

Gebiedende wijs: m: בַּקֵּר baqqer, v: בַּקְּרִי baqri, meervoud: בַּקְּרוּ baqroe, inf: לְבַקֵּר le·vaqqer

Opdracht 2: Geef de uitspraak en de vertaling:

אֲדוֹן בְּתוּאֵל מַה שְׁלוֹמְךְ?
ádon be·toe'el, mah sjlomchá?
Meneer Betuël, hoe gaat het met u?
(Hoe gaat het ermee? Hoe maakt u het?)

רִישְׁיוֹן נְהִיגָה שֶׁלְךְ בְּבַקָּשָׁה
risjon ne·higáh sjèlchá be·vaqásjáh
Uw rijbewijs alstublieft

סַבְלָנוּת, זֶה בַּבָּיִת שֶׁלִי
savlanoet, zèh babáyit sjèli
Geduld, het is in mijn huis

צָהֳרַיִים טוֹבִים, גְּבֶרֶת מִרְיָם
tzoho·rayim tovim, ge·vèrèt Miryám
Goede middag, mevrouw Mirjam (of: Maria)

תּוֹדָה עַל בִּיקּוּרֵךְ todáh al biqqoerech
Bedankt voor uw (v) bezoek

לְהִתְרָאוֹת בְּנִיסָן le·hitrá'ot be·nisán
Tot ziens in [de maand] Nisan

רְאוּבֵן, הַמְּכוֹנִית שֶׁלְךְ [הִיא] בְּסֵדֶר
re'oeven, hamme·chonit sjèlchá [hi] be·sedèr
Ruben, uw auto is in orde

Opdracht 3: Het lied Baroech haba (naar Psalm 118:26) בָּרוּךְ הַבָּא, בְּשֵׁם אֲדוֹנָי הַלְלוּיָה bároech habá be·sjem a·donai halle·loejáh Gezegend hij die komt in [de] naam van [de] Heer, halleluja.
Zie de uitleg van dr. Piet van Midden, Efemeride 022

Les 77 – Judaïca 18 – Halachah, de Joodse wetten

Halachah, de Joodse godsdienstige wet, is gebaseerd op de 613 wetten, מִצְוֹת mitzwot, die vermeld zijn in de Torah, de vijf boeken van Mozes. Daarvan zijn er 365 verboden en 248 geboden. Sommige wetten gelden alleen voor de priesters, en enkele alleen in Israël. Het Jodendom heeft deze geboden en verboden ontleend aan de Torah, met de bedoeling om van het Joodse volk een heilig volk te maken dat apart is gezet voor God.
De naam Halachah is afgeleid van het werkwoord הָלַךְ, halach (gaan, lopen, zie les 41) en het heeft overdrachtelijk de betekenis van 'levensweg' of 'levenswandel'.
Via de mondelinge leer zijn er door de rabbijnen nog veel meer verboden aan toegevoegd, met als doel de Joden af te zonderen en te beschermen tegen onbehoorlijk gedrag. Dit is vastgelegd in de Talmoed, die rond het jaar 500 werd afgesloten; zie les 73.

Oude regels gangbaar maken
Je kunt het woord halachah ook uitleggen als 'gangbaar' of 'beweging': hoe maken we die oude regels gangbaar voor deze tijd? Daarbij wordt wel gewezen op de Stenen Tafelen: de eerste, door God beschreven tafelen, heeft Mozes kapot gegooid; de tweede Stenen Tafelen heeft Mozes zelf uitgehakt en in opdracht van God beschreven (Exodus/Sjemot 34:27-28, hoewel Deuteronomium/Devarim 10:1-4 aangeeft dat God zelf de nieuwe Stenen Tafelen beschreef). Dat gaf de mens zelf een rol, wat de basis gaf voor de verdere ontwikkeling van de Torah door de mens. Rabbijnen zijn – volgens een democratisch proces van vraag en

antwoord, van leren en onderwijzen, van beslissen op basis van meerderheid van stemmen, 'responza' - steeds bezig met het in overeenstemming bren-gen van de halachot met de tijd waarin men leeft. Zo mogen bevoegde rabbijnen nadenken over vragen zoals: mag je op sjabbat een magnetron gebruiken? Er zijn ongeveer 300.000 vragen en antwoorden omgezet in bindende uitspraken (פְּסַק־הֲלָכָה psaq h[a]lácháh) ter verbetering (תַּקָּנָה taqqánáh; zie les 63) van de Joodse wet.

Die Joodse wet is dus allesbehalve statisch. Eigenlijk begon dit al in Mozes' dagen, toen deze op verzoek regels opstelde voor het erven van dochters indien er geen zonen zijn, en het vervolgens binnen de stam houden van het erfdeel, zie Numeri 27 en 36.

Sjoelchan Aroech

In de verzameling שׁוּלְחָן עָרוּךְ Sjoelchan Aroech, midden 16e eeuw samengesteld door rabbijn Josef Karo uit Safed, zijn alle Joodse godsdienstige wetten systematisch gerangschikt. De naam betekent 'gedekte tafel'. Het doel was om van dit boek te genieten als van een heerlijke en prachtig geserveerde maaltijd. De regels en wetten in de Sjoelchan Aroech hebben betrekking op het Joodse leven na de verwoesting van de Tweede Tempel. Het telt duizenden pagina's en bevat alle rituele en andere wetten voor orthodoxe Joden, met commentaren, en bestaat uit vier delen die over verschillende aspecten van het Joodse leven gaan:
1 Orach Chayim, אֹרַח חַיִּים 'het pad ten leven' (Psalm 16:11): het dagelijks leven, sjabbat, feestdagen, synagoge en zegenspreuken.
2 Yoreh de'ah, יוֹרֶה דֵּעָה, 'kennis onderwijzen' (Jesaja 28:9; les 61): rituele slacht, verboden voedsel, afgoderij, rentetarieven, reinheid, eden, het eren van ouders en leraren, besnijdenis, ziekte, overlijden en rouw.
3 Even ha'ezer, אֶבֶן הָעֵזֶר, 'Steen van de hulp' (1 Samuël 7:12): huwelijk en echtscheiding.
4 Chosjen hammisjpat חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט 'Borstschild der beslissing' (Exodus 28:30): burgerlijk recht en strafrecht.

Omdat Josef Karo alleen de gebruiken bij de Sefardische Joden (in Zuid-Europa en het Midden-Oosten) beschreef, verscheen later een uitgebreidere versie, Mappa מַפָּה (tafellaken), dat ook de regels van de Asjkenazische Joden uit Noord-Europa bevatte.
Door het opnemen van veel commentaren was de Sjoelchan Aroech dermate uitgedijd, dat nu wordt gewerkt met de verkorte versie Kitsoer Sjoelchan Aroech קִיצוּר שׁוּלְחָן עָרוּךְ.

Een paar termen

רְשׁוּת {r[e]sjoet} is de toestemming om iets te doen, niet verplichtend.
מֻתָּר, מוּתָּר {moetár} betekent dat iets geoorloofd of toegestaan is.
חוֹבָה {chováh} is een verplichting om iets te doen, zoals gebeden.
חַיָּיב {chayáv} betekent ook dat iets verplicht is.
אָסוּר {ásoer} betekent dat iets verboden is

Rabbinale rechtbank, Beth Din

De Joodse gemeenschap kent het Beth Din בֵּית־דִּין, de rabbinale rechtbank. In de dagen van de Tempel had deze verregaande bevoegdheden, nu zijn die beperkt tot zaken die beide partijen vrijwillig voorleggen. Het gaat dan over adviezen bij financiële geschillen en beslissingen over religieus-Joodse regels, zoals kasjroet (de spijswetten) en echtscheiding. Echt straffen kan de Beth Din niet; iemand wordt niet meer in de synagogedienst opgeroepen voor de Torahlezing, een erefunctie wordt ontzegd, of (heel zeldzaam) iemand wordt in de ban (חֵרֶם cherèm) gedaan. Het vonnis van de rabbinale rechtbank heet פְּסַק־דִּין psaq dien.

Een paar hedendaagse aanpassingen

♦ De gemara schakelaar. Op sjabbat is het niet toegestaan om vuur te maken. Daarom is het ook niet toegestaan het licht te ontsteken. Een gemara-schakelaar ontsteekt het elektische licht korte tijd *nadat* je de schakelaar bedient, zodat je niet zelf het licht hebt ontstoken.
♦ De sjabbatslift behoef je ook niet te bedienen: die gaat volautomatisch op en neer, stopt op elke verdieping en opent er zijn deur.
♦ Het begrip eroev (עֵרוּב, עֵירוּב; mengsel, vermenging) heeft te maken met de beperkte afstand die men op sjabbat mocht afleggen vanaf het eigen erf. Een stad kon men door zijn ommuring beschouwen als 'gemeenschappelijk erf' van alle Joodse bewoners, waardoor je daar voorwerpen mag vervoeren en elkaar bezoeken zonder de sjabbatsgrens te overschrijden. Nu de steden niet meer ommuurd zijn, beschouwt men de grachtengordel (van Amsterdam), of een op grote hoogte rond de stad gespannen draad, als ommuring.

Jezus en de Mondelinge Leer

Hoe ging Jezus om met de Wet en de mondelinge traditie van wetsuitleg, die in zijn tijd al bestond en enkele eeuwen daarna op schrift werd gesteld? Hij werd besneden, opgedragen in de tempel, onderwezen in de leer, vierde de grote feesten in de Tempel, stuurde genezen melaatsen volgens de regels naar de priesters voor medische controle, en hield zich zoveel mogelijk aan de Torah. Maar Hij toonde weinig eerbied voor de traditie van de voor-

ouders, zoals het wassen van handen en keukengerei, die de plaats hadden ingenomen van Gods geboden. Hij stond zijn leerlingen toe, op de sjabbat aren te plukken, te pellen en te eten, en Hij genas een man op sjabbat, want 'de sjabbat is er voor de mens, en niet de mens voor de sjabbat'. Hij ontmaskerde de vrome smoes van iemand die zijn ouders niet wilde ondersteunen, omdat hij zijn bezit aan God had beloofd als offergave (korban). '*Dit volk eert mij met de lippen,maar hun hart is ver van mij; tevergeefs vereren ze mij, want ze onderwijzen hun eigen leer, voorschriften van mensen.'* Zie Markus 2, 3 en 7 en Mattheüs 23.

Ook binnen het Jodendom ontstond verzet tegen de Talmoed. De Karaïeten was een Joodse stroming, die zich alleen baseerde op de geschreven Torah, de Talmoed niet erkende en de goddelijkheid van de mondelinge leer afwees.

Het hedendaagse liberale Jodendom zegt, dat de halachische uitspraken in de Talmoed niet goddelijk zijn, maar alleen goddelijk geïnspireerd, en daarom dus veranderbaar.

Woordenschat

אוֹרַח, אֹרַח	orach (m)	Weg, wijze, manier, pad
אָסוּר	ásoer (bn)	Verboden; gebonden, gevangen
בֵּית־דִּין	bet din (m)	Beth Din, de rabbinale rechtbank בָּתֵּי־דִּין báte-din
דַּיָּן, דַּיָּין	dayán (m)	Rabbinaal rechter
דִּין	din (m)	Recht, gerecht, wet
דֵּעָה	de'áh (v)	Kennis, mening, oordeel [werkw. יָדַע yáda, weten, kennen]
הָלַךְ	hálach [pa'al]	Gaan, wandelen, lopen, zie les 41
הֲלָכָה	h[a]lácháh (v)	Religieuze wet, regels voor het Joodse leven. Constr: הִלְכַת־
חוֹבָה	chováh (v)	Verplichting, (geldelijke) schuld
חַיָּיב	chayáv (bn)	Verplicht, schuldig
חֻקִּי, חוּקִּי	choeqqi (bn)	Wettelijk, legaal
חֵרֶם	cherèm (m)	Ban, boycot; niet meer met iemand omgaan
חֹשֶׁן, חוֹשֶׁן	chosjèn (m)	Borstschild van de hogepriester
צִוָּה, צִיָּוָה	tziwáh [pi'el]	Commanderen, bevelen
צִוּוּי, צִיּוּוּי	tziwoey (m)	Imperatief, gebiedende wijs (taalkundig)
מִצָּוָה, מִצְוָה	mitzwáh (v)	Gebod, voorschrift, goede daad מִצְוות mitzwot
תַּרְיַ״ג [מִצְוות]	taryag [mitzwot]	De 613 ge- en verboden der Torah. תַּרְיַ״ג is een cijferwoord; de letters hebben getalwaarden 400 + 200 +10 + 3 = 613.
מֻתָּר, מוּתָּר	moetár (bn)	Geoorloofd, toegestaan
מַפָּה	mapáh (v)	Tafellaken; landkaart
מִשְׁפָּט	misjpát (m)	Recht, gerecht, proces; grammaticale zin
נָתִיב	nátiv (m)	Pad, baan, rijbaan
עֵזֶר	ezèr (m)	Hulp
עַל-כֵּן	al ken	Daarom
פְּסַק	psaq (m)	Uitspraak, vonnis
פְּסַק־דִּין	psaq-din	Uitspraak van een (religieuze of gewone) rechtbank
פְּסַק־הֲלָכָה	psaq h[a]lácháh	Religieuze wetten, ingesteld door rabbijnse experts in de Joodse wet en toegevoegd aan de halachot
קִצּוּר, קִיצּוּר	qitzoer (m)	Verkorting, verkorte uitgave
רְשׁוּת	r[e]sjoet (v)	Toestemming, vergunning, verlof; eigendom
שׁוּלְחָן עָרוּךְ	sjoelchán ároech	'Gedekte tafel', codex van Joodse religieuze wetten
תַּקָּנָה	taqqánáh (v)	Verbetering, herstel; voorschrift. Zie les 63
אָכַל	áchal [pa'al]	Eten. Inf: לֶאֱכוֹל lá'[a]chol

Opdracht 1: (na opdracht 2) Vertaal en geef de uitspraak. Zie zo nodig de lessen 11 en 30.

Beveel (m, v) de hond te komen! ….....

….....

Brood eten is toegestaan ….....

….....

Het vonnis ligt op de tafel …….

…….

Opdracht 2: Vervoeg het werkwoord צִוָּה ,צִיּוָּה {tziwáh} [pi'el] Bevelen, commanderen.
Controleer jezelf met de website conjugator.reverso.net/conjugation-hebrew.html.
N.B. De dagesj in de ו wordt niet uitgesproken.

Persoon	*Tegenwoordige tijd*		*Verleden tijd*		*Toekomende tijd*		*Persoon*
Ik (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אֲנִי
Ik (v)	מְצַוָּה	m[e]tzawáh	צִיִּיתִי	tziwiti	אֲצַוֶּה	[a]tzawèh	אֲנִי
Jij (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אַתָּה
Jij (v)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אַתְּ
Hij	.....	.....	.....	.....	.....	.....	הוּא
Zij	.....	.....	.....	.....	.....	.....	הִיא
Wij (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ
Wij (v)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ
Jullie (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אַתֶּם
Jullie (v)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	אַתֶּן
Zij (m)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	הֵם
Zij (v)	.....	.....	.....	.....	.....	.....	הֵן

Geb. wijs: m: ....., v: ....., mv: ....., infinitief: (עַל) לְצַוּוֹת l[e]tzawot

Opdracht 3: Enkele verzen uit Psalm 119, het loflied op de Wet. Geef de uitspraak en de vertaling. Raadpleeg zo nodig de lessen 26, 53 en 69 en de woordenlijst Les_75.

נֵר-לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ; וְאוֹר, לִנְתִיבָתִי ……

…….

עַל-כֵּן, אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ -- מִזָּהָב ……

…….

שֶׁבַע בַּיּוֹם, הִלַּלְתִּיךָ ……

…….

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה-- לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ. ……

…….

מָה-אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ ……

…….

Bronnen: *Israel Today magazine nov 2010, sept 2011, okt 2013; en.wikipedia.org; juristenblad Mr; rabbijn Menno ten Brink en Ron van der Wieken in NIW; CIP.nl; nl.wikipedia.org; millon.*